

Anısına:

Doç. Dr. MUSTAFA KARATEPE (1965-2014)

Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Başkanı

Doç. Dr. Mustafa Karatepe 08 Şubat 1965 yılında Antalya'nın Serik ilçesinde doğar. 1981 yılında Denizli Lisesi'nden mezun olan Dr. Karatepe, aynı yıl Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ne başlar. Asıl istediği ve merakı olan alan mühendisliktir. Nitekim üniversite tercih formu birinci sıra dahil, baştan aşağı mühendisliklerle doludur. Sadece ikinci sıraya babasının hatırına bir adet tıp yazmıştır. Babası doktor olmasını o kadar çok istemiştir ki...

Farklı illerde okumamıza rağmen, elim bir olay sonucu 25 yaşında hayata veda eden dayıoğlum Rüştü Karabulut'un en samimi sınıf arkadaşı olduğu için, lise yıllarından itibaren tanışırız. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde sınıf arkadaşı olduk. 1987 yılında tıp fakültesinden mezun olduktan sonra, Mecburi hizmetini Ankara'nın Sulakyurt ilçesinde, askerliğini ise İstanbul Tuzla'da tamamladı. Memleketi Denizli'ye dönüşü ile beraber Devlet Hastanesi acil servisinde ve sağlık ocaklarında çalıştı. 1993'de Milli Eğitim Bakanlığı'nın

öğretim üyesi yetiştirme programı çerçevesinde girdiği sınavda Tıp Tarihi ve Etik alanında doktora yapma fırsatını elde edince, Amerika Birleşik Devletleri'nde başladığı doktora eğitimini Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı'nda tamamladı. "I. Dünya Savaşında Kafkas Cephesinde Tifüsle Mücadele" başlıklı tezi ile doktora unvanını aldı. Pamukkale Üniversitesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı'na 2000 yılında anabilim dalı başkanı olarak atandı ve vefatına kadar bu görevini sürdürdü.

Kardiyomiyopati olarak adlandırılabilir amansız bir hastalığı vardı. Soyağacındaki erkeklerde kalp hastalığına bağlı erken yaşta vefat edenler olduğu gibi, geç yaşta vefat edenlerin de olduğunu, elli yaşını aşabilirse kritik bir dönemi atlatacağını söylerdi. Gerçekten böyle mi düşünüyordu, yoksa bu bir temenni miydi bunu bilemiyoruz. Bildiğimiz bir şey varsa; etrafına karşı hiçbir zaman kaygılı bir yüz ifadesi takınmamış olmasıydı. Yaşantısı dolu dolu geçti. İnsanları sevmiştii, insanlar da onu sevmiştii. Tıp fakültesine isteyerek girmemiştii, ama hekimliği çok sevdi. Öyle ki biricik kızı Melike'nin de hekim olmasını istedi. Mustafa babasını çok sevindirmişti, kızı da Pamukkale Tıp Fakültesi'ne başlayarak Mustafa'yı sevindirdi. Pamukkale Üniversitesi'ndeki beyaz önlük giyme töreninde, Melike'ye önlüğü kendisi giydirdi.

Prof Dr Nevzat Karabulut şöyle söylemiştir. "Yüz yıl ömrüm olsa bile, Mustafa'nın 50 yılda çevresindeki her seviyede insan ile oluşturduğu sevgi, saygı ortamını oluşturamam." Eşi Dr Melda Karatepe'nin en büyük teselli kaynaklarından biri de bu durum olmuştur diye düşünüyorum. Dr Melda sadece eşi değil aynı zamanda koruyucu hekimiydi. Hastalığının bilincinde olduğundan yalnız bırakmamaya dikkat ederdi. Kendi ifadesi ile iki defa elleri ile acile götürmüş ve geri getirmişti ama bu sonuncusunda öyle olamamıştı. Dr Melda Hanım'ın Honaz Devlet Hastanesi'ndeki nöbetine anne, baba ve kız ailecek gittiler. Son nefesini bir devlet hastanesinde ve tecrübeli bir acil müdahale hekiminin elinde verdi. Hastaneye yürüyerek, gülererek, belki de hafta sonu tatilinde ne yapacaklarını düşünerek girmişti... Hekimler Tanrı değildir; değil mi ki hak emri vaki oldu, en uygun koşullarda bile ne kendileri için, ne de meslektaşları için hiçbir şey yapamazlar...

Pamukkale Tıp Dergisi Editörü Doç Dr Selçuk Yüksel benden Karatepe ile ilgili bir yazı yazmamı istediğinde, bilimsel çalışmalarını yayınlamak üzere planlanan bir dergide gidenin ardından nasıl bir yazı yazılabilir diye düşündüm. Her ne kadar Mustafa ile 35 yılı aşan bir dostluğum olsa da; bir bilim adamı ancak akademik dosyası üzerinden anlatılabilir kararına vardım. Yazının bundan sonraki kısmı akademik dosyasının, kişisel sohbetlerim eşliğinde değerlendirilmesi üzerine kuruludur. Her ne kadar genel bir değerlendirme yapabilmek bakımından dosyanın tamamı titizlikle okunmuşsa da, alıntılar birinci isim olduğu eserlerle sınırlı tutuldu.

Karatepe, erdemli insan olmanın en temel özelliklerinden biri olan dürüstlük ilkesine ilk tanıdığım liseli yıllardan başlayarak tüm hayatı boyunca sıkıca bağlı kalmıştır. Bu nedendir ki Deontoloji alanında bilim yapmak ona pek yakışmıştır. Yazılarına dökmediği ancak derslerde kullandığından emin olduğum hekim-hasta ilişkisi üzerine yaşanmış hikâyelerin ana temasını etik değerler oluştururdu. Bir deontologdan başka ne beklenir ki, sorusu ve çıkarımı Mustafa için yeterli ve geçerli olamaz düşüncesindeyim. Bir kere daha üzerine basarak belirtmem gerekirse, Dr Karatepe daha deontolog olmadan önce yaptığı acil hekimliği ve sağlık ocağı hekimliği hizmetlerinde hekim-hasta iletişiminden rahatsızlıklarını çok defa ifade etmiş bir meslektaşımızdır. Tespitlerinin özü hekimlerin muayenehaneciliği kötüye kullanması, hastaların ise hekim emeğini “emek” niteliğinde görmemesi şeklindedir. Bu açıdan kaleme aldığı “Hasta Hakları Düşüncesinin Gelişimi” başlıklı makalesinde hekimin yaptığı işe karşılık ne alacağının kurallara bağlandığını MÖ 2000 yıllarına kadar uzanarak Hammurabi Kanunları’na kadar dayandırmıştır. Yine 15. yüzyılda hekimlerin hastalardan onam aldıklarını kaynakları ile birlikte sunmuştur; 1539 tarihli bir kadı sicili şöyledir: “Şehre Küstü mahallesi sakinlerinden Kimyas oğlu Mahli şöyle beyanda bulundu: Oğlum İbrahim’in kasığına taş vardır. Bu doktor ameliyatla çıkarır imiş. Dört altın vermek üzere anlaştık ve birini de verdik. Geriye kalanından Allah için vazgeçti. Oğlumun kasığını yarıp çıkarır iken, Allah’ın hükmü erişir de oğlum vefat ederse kendisi ile dava etmeyiz”. Makalenin sonuç bölümünde kendi düşüncesini şöyle özetler; “Kanımca hasta haklarını yasalardan daha çok hastasının insan, insanın da şerefli bir varlık olduğunun bilincinde olan ve kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa hastasına da öyle davranan hekimler koruyacaktır” [1].

Karatepe’nin etik üzerine düşünceler makalesi ise tam bir manifesto niteliğindedir [2];

“Aynı mantığı kullanıp, aynı temel etik ilkeleri kabul edip, aynı olaylardan farklı sonuçlar çıkarıyorsak bu farklı zihniyetlere, farklı temel değer yargılarına sahip olduğumuzu gösterir. Etik ilkeleri terazi olarak kabul edersek, kabul edilmiş temel değerler ölçü birimleri olmaktadır. Terazinin doğru tarttığına itiraz yoktur. Doğru sonuçlara ulaşabilmek için ölçü birimleri de doğru olmalıdır. Elimizde deontoloji kurallarımız, evrensel nitelikte olduğunu kabul ettiğimiz etik ilkelerimiz var. Etik konusundaki anlaşmazlıkların giderilebilmesi için zihniyet farklılıklarının mümkün olduğunca azaltılması gerekmektedir. Yani evrene ve insana bakışımızı belirleyen temel değerler üzerinde anlaşma yolları aranmalıdır. Tıbbi etik tartışmaları sonunda temel değerler üzerine varacaktır. Bizim evren ve insanın evrendeki konumu hakkındaki görüşlerimize temel olan değerlerimiz üzerinde düşünmemiz, onların geçerliliği konusundaki argümanlarımızı şimdiden oluşturmamız gerekmektedir. Bu yapılmadığı takdirde teknoloji ithal ettiğimiz ülkelerden değer ithal etmek zorunda kalacağız.”

Hekim hasta ilişkisine içten samimi eleştirileri, öğrencilerinin dikkatini çeker ve kabul görürdü. Biz bu kabulü her yıl mezuniyet törenlerinde aldığı alkışın yüksekliğinden anlardık.

Bilim insanlık için yapılırdır. Ancak unutulmamalıdır ki, bilim adamının kendi insanı da insanlığın bir parçasıdır. Kendi milletinin insanı yararına yaptığı bilimsel faaliyetler tüm insanlığın yararına olacaktır. Karatepe’nin tıp tarihi üzerine çalışmaları kendi insanına dönüktür. Etik üzerine yaptığı bir çalışması aslında tamamıyla hekim eğitimine yönelik bir çabadır [3]. Derslerde, yani aktarmacı olduğu durumda evrensel olanı esas alırken, çalışmalarında gerek Denizli’nin tıp tarihine [4-6], gerekse Türklerin tıp tarihine [7-15] özel bir önem verdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu çalışmalardan biri uluslararası bir sorun haline getirilen Ermeni tehciri meselesi ile ilgili olup, Karatepe’nin bu konuda zamanında, belgelere dayalı ve bilimsel bir tavır aldığını görmekteyiz [14].

Kısaca değinmek gerekirse;

Dr Gregory W. Rutecki tarafından 2007 yılında kaleme alınan bir makalede 1915 yılında Türk doktorları tarafından yapılan tifüs aşısı uygulamaları sırasında bazı Türk doktorların Ermenilere tifüsle kontamine serum enjekte ederek pek çoğunun ölümüne yol açtığı, bu uygulamanın biyolojik savaş olarak kabul edilmesi gerektiği iddia edilir [11]. Dr Rutecki iddiasını Dr Haydar Cemal tarafından 1917 yılında yapılan bir yayına ve 1918 yılında verilen bir demece dayandırmaktadır. Dr Karatepe tez çalışmasında aşuların daha çok Müslüman askerlere uygulandığını, bunların içinde çok miktarda subay ve doktor olduğunu, söz konusu iddiaya dayanak teşkil eden Dr Haydar Cemal'in hiçbir zaman aşu ekibi ile birlikte çalışmadığını arşiv belgeleriyle ortaya koymuştur. Yine bu makale vesilesi ile öğreniyoruz ki, hasta kişilerden alınan kandan elde edilen tifüs aşısı ilk defa Türk hekimleri tarafından insanlara uygulanmış ve oldukça başarılı sonuçlar elde edilmiştir [14].

Ermeni tehciri ile ilgili birçok iddia tarih kitaplarına ve yayınlara girmiştir. Bu iddialara zamanında karşılık verilemediği için birçok tarihçi tarafından kaynak gösterilerek iddialar pekiştirilmiştir. Sonradan yapılan tarih araştırmaları gerçekleri gün yüzüne çıkarsa da, ilk iddiaların yıllarca gündemde kalarak galatı meşhur haline gelmesi önemli bir sorundur. Dr Karatepe başımıza sorun oluşturabilecek bir iddiaya hızla ve belgeleri ile cevap vererek, Türk Milletine büyük hizmet etmiştir.

Bu vesile ile şu düşüncemi paylaşmam gerekir ki;

Biz akademisyenlerin 'bu milletin hangi sorununun çözümünde katkımız oldu?' diye kendi kendimizi sürekli sorgulamamız gerekir.

Karatepe'nin Türk Tıp Tarihi ile ilgili diğer bazı ilginç tespitleri şöyledir;

Cemil Topuzlu Paşa, 1903 yılında 'eksternal üretrotomi' için kloroform anestezisi yapılan bir hastanın kalbinin aniden durması üzerine, torakotomi yaparak açık kalp masajı ile hastayı döndürmeye çalışıyor ve bu tecrübesini yayınlıyor [7]. Paşa eğitimini Fransa'da tamamlamış bir hekimidir ve makale İstanbul'da Fransızca yayınlanan bir dergide çıkmıştır. Girişim ve yayın çağdaş bir durumdur ve Osmanlı döneminde. Bu vaka bize bu topraklardaki çağdaşlaşma çabalarının Cumhuriyet öncesine dayandığını, Cumhuriyet'in ise bu süreci hızlandıran bir devrim olduğunu söyleyen birçok veriden sadece biridir.

Karatepe'nin dünyası da hem Cumhuriyet'in temel değerleri ile hem de bu milletin tarihi değerleri ile barıştı.

Günümüzde Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı'nı bünyesinde bulunduramayan birçok tıp fakültesi mevcuttur. Bunun en önemli nedeni bu alanda yetişmiş bilim insanının yeterince olmayışıdır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'nda tifüs ile mücadelenin karanlıkta kalan kısımlarını açığa çıkarma çalışmasında olduğu gibi tıp tarihi çalışmalarına çok ihtiyacımız bulunmaktadır. Bu dünyadan Bülent Topuz göçerse bir KBB hekimi eksilmiş olur, ama Mustafa Karatepe'nin kaybı ikame edilemez bir değer kaybı olmuştur.

Mustafa Karatepe'ye Allah'tan rahmet diliyorum.

Kaynaklar

1. Karatepe M. Hasta hakları düşüncesinin gelişimi. Sağlıkta Nabız 2000;2:26-27.
2. Karatepe M. Etik Üzerine Düşünceler. Sağlıkta Nabız 2001;3:17-18.
3. Karatepe M, Bozkurt A, Bozkır B. The evaluation of medical ethics education given to physicians. Türkiye Klinikleri J Med Ethics 2006;14:23-37.
4. Karatepe M. Buldanlı Sağlık Bakanı Behçet Uz. Buldan Sempozyumu, 23-24 Kasım 2006; Buldan, Denizli.
5. Karatepe M, Bozkurt A, Özdemir B. Dr Kemal Şakir Saraçoğlu'na göre Cumhuriyetin ilk yıllarında Denizli'nin sağlık durumu. Tıp Tarihi Araştırmaları 2009;16:32-34.
6. Karatepe M, Bozkurt A. Devlet Hastanesi Tarihçesi. Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2009;127-133.
7. Karatepe M, Tomatır E, Bozkurt P. Cemil Topuzlu Pasha: One of the forgotten pioneers in the history of open chest cardiac massage. Resuscitation 2000;68:179-183.

8. Karatepe M. I. Dünya Savaşında Kafkas Cephesinde tifüsle mücadele. Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları 2002;8:107-162.
9. Karatepe M, Ergin Ç. Bir alan çalışması: Neydi köyümüzü "kıran"? İnfeksiyon Derg 2004;18:321-326.
10. Karatepe M. Karavana kazanı başka ne işe yarar. IV. Lokman Hekim, Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Günleri, 10-13 Mayıs 2005; Bergama, Manisa.
11. Karatepe M, Kutlubay R. I. Dünya savaşı yıllarında Kayseri'de sağlık çalışmaları. IX. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri, 24-27 Mayıs 2006; Kayseri.
12. Karatepe M, Tok T, Nalbant MV, Aslan M. 1796 yılında Kayseri'de kolera. IX. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri, 24-27 Mayıs 2006; Kayseri.
13. Karatepe M, Özdemir B, Akdoğan I, Adıgüzel E. Anatomi bilgisi açısından "El-Kanun Fi't tıbb"ın değerlendirilmesi". XI. Ulusal Anatomi Kongresi, 26-29 Ekim 2007; Pamukkale, Denizli.
14. Karatepe M. I. Dünya savaşı yıllarında tifüs aşısı uygulanmasında Türk Hekimlerinin rolü. Mikrobiyol Bul 2008;42:301-313.
15. Karatepe M. Birinci dünya savaşı yıllarında 3. Ordu bölgesinde aşılama çalışmaları. Türkiye Klinikleri J Med Ethics 2009;17:125-129.

Prof. Dr. Bülent Topuz

Sevgili kardeşim Mustafa Karatepe ile ilk karşılaşmamız ve arkadaşlığımızın gelişmesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesinin kalabalık sınıflarında olmuştur. Şans eseri okul numaralarımız yakın olduğu için çoğunlukla aynı gruba düşerdik. Çok iyi arkadaştık. Ancak dostluğumuzun gelişmesi daha çok Gaziantep'ten Denizli'ye tayinim sonrasında olmuştur. Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne geçtiğim ilk görüştüğüm kişilerdendir. İlk andan itibaren bize kucak açan, ailece çok yakından görüştüğümüz bir yakın dostluk dönemi başlamıştır.

Kilolu ve heybetli görüntüsü nedeniyle zaman zaman "Kocatepe" diye takıldığım sevgili dostumun çok önemli bir özelliği ise öğrencileri ile kurduğu çok özel "hoca-öğrenci" ilişkisidir. Disiplini elden bırakmadığı halde öğrencilerimiz arasında en sevilen hocalardan birisi olmasıdır. Törenlerde aldığı alkış tufanı bunun bir göstergesidir.

Sözlerimi 5092 okul numaralı sınıf arkadaşımın 1987 mezunları anı defterindeki kendi ifadesi ile bitirmek istiyorum. En sevdiğim çiçek gül (bilhassa reçeli), en sevdiğim ağaç kavak (tersi de düzü de bir). Bize düşen görevlerden birisi ise dualarımız dışında herhalde yakınına bir gül ve sevdiği ağacı dikmek olacaktır.

Sevgili sınıf arkadaşım, değerli dostum, öğrencilerimizin çok sevgili hocası mekânının Cennet olsun.

Prof. Dr. Ali İhsan Bozkurt

Sevgili Mustafa Karatepe hocamızı kelimelerle ifade etmek oldukça zordur. Meslek hayatında ve arkadaş çevresinde tek bir tane bile sevmeyeni olmayan birisini anlatmaya çalışıyorum, inanın bu benim için en zor şeylerden biri. Çünkü insan hangi yönünü ne kadar ve nasıl anlatacağını bilemiyor. Hani hep derler ya Tıp Fakültesinden bazen hekim çıkar diye, sanki bu söz tam Mustafa Karatepe için söylenmiştir. Yani o tıp fakültesinden gerçek hekim olarak mezun olanlardan biriydi. Memleket ve dünya meselelerini de bir araştırmacı, bir stratejist kadar iyi yorumlardı. Daha da önemlisi herkesin maddi ve manevi sıkıntılarını gidermek için olağan üstü çaba gösterirdi. Kendi sıkıntılarının olduğu anlarda bile bizim dertlerimizi dinler bir psikiyatr gibi telkinlerde bulunurdu.

Hiç kimseyi üzmeyen Mustafa kardeşimizin bizleri üzdüğü tek konu erken ayrılışıdır.

Mekânı cennet olsun!!!

Prof. Dr. Recep Kutlubay

Dostum Karatepe'ye;

Öncelikle Karatepe'nin yakın dostları arasında yer alabildiğim için kendimi bahtiyar hissettiğimi belirterek onun gıyabında birkaç kelime yazmak istiyorum. Onu bir gün kelimelerle anlatmam gerekeceğini hiç düşünmediğimden mi, yoksa onunla her şeyimizi olduğu gibi, doğal olarak yaşadığımız için mi bilemiyorum, hakkında bir şeyler yazmak çok ta kolay değil.

Karatepe, her şeyden önce gerçekten insandı, insanı insan yapan tüm meziyetlere sahipti. Mensubu olduğu Tıp Tarihi ve Deontoloji anabilim dalına uygun en ideal hocaydı. Neden mi; çünkü tüm hekim adaylarına öncelikle insan olmayı, onurlu olmayı, meslek ilkelerine ve etik kurallara bağlı birer birey olmayı çok iyi şekilde öğretmeye çalışırdı. Bunu yaparken de her zaman sevgi ve vicdan dolu olan yüreğinden diline yansıyan kelimelerle, hal ve hareketleriyle hep örnek olurdu. Küçükle küçük, büyükle büyük olmasını bilen, bildiği doğruları söylemekten çekinmeyen, her konuda fikri olan, zeki, kısacası her özelliği ile örnek alınacak bir insandı.

Kim derdi ki, deney hayvanları etik kurulu başkanı olarak rahmetli hocamız Prof. Dr. Tuncay Altuğ anısına düzenlediği kursu şimdi bizler onun anısına düzenleyeceğiz.

Yaşarken hep ışık saçtın şimdi o ışıklar kabrini doldursun, mekânın cennet olsun.

Doç. Dr. Erdoğan Kocamaz